

За същността на градския туризъм и новите възможности за развитие на икономиката в градовете

Десислава Пенкова

Urban tourism is a complex phenomenon which is one of the fastest developing tourism sectors from the beginning of the 70's of the past century. Last investigations and trends of WTO show that the cities continue being desired travel destination from every kind of travelers and all problems, related to the reception and service of them should be systematically examined from all interested parts.

Key words: *Urban tourism, economy, destination, cities, urbanization*

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата работа е отражение на нарастващото значение на градовете като туристически дестинации, в които рекреационните дейности се създават и потребяват. Дори бегъл литературен преглед на разработките в туризма, показва, че от пренебрегвана тема само преди десетилетие, днес градския туризъм заема полагащото му се място в научните изследвания в областта на туризма.

Големите градове са най-важния вид туристически дестинации в света още от древността. Например развитието на селищата с термални извори в Римската империя или Гранд тур през 16-18 век, когато богати британски младежи, обикалят културните средища на Европа за обогатяване на своите знания. Тъй като туризмът се превръща в международен феномен, той вече се разглежда като комплексен процес, свързан с културата, жизненото равнище и търсенето от различните сегменти от населението на рекреация и пътувания. Основните компоненти на този процес и неговите ефекти върху градската среда обаче остават все още относително неизследвани.

Градският туризъм е преди всичко продукт на урбанизацията. Урбанизацията е социален, стопански и демографски процес, свързан с нарастване ролята на градовете в селищната мрежа и в живота на страната. Същността на този процес е концентрация на населението, производството и обслужващите дейности в градовете. В световен мащаб около 46% от световното население живее в градовете, а до 2030 година ще достигне 61%.

За да се превърне градът в туристическа дестинация е необходимо да притежава идентичност, културно-историческо наследство, инфраструктура, достъпност, средства за настаняване и места за хранене, провеждащи се прояви – конгреси, спортни мероприятия и др. Най-важното в концепцията за градския туризъм е наличието на всички тези елементи на едно място. Отделното им съществуване би довело до практикуването на културен, бизнес туризъм и др.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Научната мисъл за градския туризъм

Туризмът в градовете става обект на научни изследвания през 80-те години на XX век. Началото е сложено в Единбург през 1981 г., където е проведен първият симпозиум под мотото “Туризмът в големите градове и техните околности”. През май 1985 г. в Берлин се провежда втори симпозиум, организиран от Международния географски съюз, на тема “Туризмът в големите градове”. На него са изнесени доклади, разделени в три групи: туризмът в самия град, туризмът в околности на града и далечните пътувания на жителите на големите градове.

Тези първи опити за научна интерпретация на градския туризъм са последвани от публикуването на отделни статии и монографии по този проблем. Повечето научни източници са от европейски и в частност британски автори. Майкъл Пейдж обобщава кратката история на литературата по този въпрос по следния начин: “През 80-те

години се появило множество проучвания върху туризма като цяло и в частност за градския туризъм. Показател за нарастващия интерес към тази област е появата на редица научни статии и книги през 90-те години на XX век. Един от основните и може би най-цитираните научни трудове в тази област е този на Ашуорт /1990/.” [5,197]

В публикациите си през 1990 г. Ашуорт заявява, че градският туризъм “е пренебрегнат от две насоки. Тъй като тези, които се занимават с туризъм не отдават внимание на градския аспект на туризма, макар и в голяма част от случаите туризмът да се развива именно в градска среда.

От друга страна, изследователите, занимаващи се с въпросите на градската среда, също не отдават необходимото внимание на туристическата функция на градовете, тъй като не смятат, че тази тема влиза в ареала на разработваните от тях теми.”[1,34] Две години по-късно, през 1992г., Ашуорт допълва, че “градският туризъм съществува като достатъчно различна по своята същност дейност и може да бъде изучаван отделно от останалите видове туризъм или аспекти на градската среда. Градският туризъм е изключително важна дейност, от една страна като сфера, обхващаща специфична група от туристически дейности, а от друга, в ролята, която играе в разнородните функции на градовете.” [2,3]

Литературата, разискваща различните аспекти на градския туризъм, е недостатъчна, а авторите и книгите могат да бъдат изброени. “Мащабът, важността и значимостта на туризма в градовете са все още почти неизследвани.”[4, 17-18] Основният концептуален проблем остава неизследван. А именно системата и подсистемите на туризма в градовете не са просто отделни части, те са едно цяло и между тях има връзки, които трябва да бъдат опознати и анализирани. През 2000 г. Уилямс, а през 2002 г. и Майкъл Хол, разглеждат природата на съвременната мобилност на световното население и подчертават важността на проучването на взаимовръзките между градската среда и свободното време, еднодневните екскурзии, туризма, образователната и миграционната дейности.

Относно понятийния апарат на градския туризъм

Градът се определя като голямо селище, чието население не се занимава със селскостопанска дейност. Основните функции на градовете са: военна, търговска, културна, промишлена, туристическа и политико-административна.

За да се превърне един град в туристическа дестинация, т.е. за да има туристическа функция, е необходимо да притежава следните характеристики:

- идентичност
- културно-историческо наследство
- периодично провеждащи се прояви – конгреси, спортни мероприятия и др.
- достъпност
- реклама
- средства за настаняване и места за хранене в града

Всички тези характеристики трябва да се имат предвид, когато се дефинира понятието градски туризъм.

Съществуват различни определения за градски туризъм в зависимост от критериите, по които е определян като такъв. От гледна точка на функциите на градовете също така може да се даде определение за градски туризъм. Градският туризъм е този, който се практикува в градовете и обхваща дейностите, които туристите извършват по време на престоя си там. Има различни класификации на градския туризъм, но основната е според вида дейности, които туристите извършват в градовете, а именно културни дейности /туристите посещават музеи, монументи, изложби/, професионални дейности /участия в панаири, изложения/ и рекреационна дейност /посещения на тематични паркове, молове/. Често тези три вида дейности се практикуват едновременно и най-пълно отразяват профила на градския турист.

За да бъдат разбрани по-добре комплексността и връзките, съществуващи между отделните части на градския туризъм, е необходимо да се създаде аналитична рамка, в която да се синтезират множеството фактори и процеси, които влияят върху него. Основната методология, използвана от изследователите на туризма, е системния подход, чрез който комплексността в реалния свят може да бъде рационализирана в опростен модел в опит да се разбере колко различни елементи са събрани заедно. Този подход е разработен по-детайлно от Стефан Пейдж. Един от основните принципи, върху които се изгражда този подход, е редуцирането на комплексността на градския туризъм до няколко елемента, които да подчертават взаимосвързаната природа на различните фактори, влияещи върху системата.

През 1990 година Лейпър описва системата като поредица от елементи, които са свързани помежду си и се разграничават поне от един принцип. Разграничаващият принцип е градският туризъм, който формира фокуса на системата. През 1991 г. Лоу разширява идеята за системата като дефинира основните характеристики на туристическата система:

- вход на системата /предлагането на туристически продукти и туристическо търсене/;
- изход на системата /практикуването на градски туризъм от туристите/;
- външни фактори, обуславящи системата /бизнес среда, потребителски предпочитания, политически и икономически фактори/.

Външните фактори имат определена степен на влияние върху системата и когато тези фактори имат голям ефект, системата се определя като "отворена". Входящите фактори не са единствените, които ѝ влияят. Когато влиянието на външните фактори е ограничено системата е "затворена". Връзките между отделните елементи могат да бъдат изследвани по различен начин. Един от тях е чрез установяване на природата на "потоците" между отделните компоненти на системата, между които има специфични връзки. Ако потокът е само в една посока тази връзка се приема като причинно-следствена. Ако потокът обаче е и в двете посоки, има реципрочна връзка между факторите и те си влияят един на друг.

Системният подход дава възможност да се предначертае както ефекта от резултатите, така и да се определи къде в практиката на градския туризъм трябва да бъдат направени подобрения. В този смисъл важно понятие е дистрибуционния канал, използван от изследователите в маркетинга и операционния мениджмънт. Той позволява да се начертае пътят на продукта или услугата в една система от момента на производството до потреблението. В операционния мениджмънт туризмът може да бъде определен като процес и следователно обект на системния подход да бъде опознаването и управлението на процеса. В случая на градския туризъм това включва човешката дейност, комуникациите между отделните елементи в системата и влиянието на туристите върху системата.

Следователно градският туризъм трябва да бъде определен като комплекс от услуги и дейности, които имат голяма степен на потребителско участие, едновременен компонент на предлагане, непостоянно /сезонно/ търсене, неосезаем продукт. Повечето от тези елементи са типично градски и са характерни за мултифункционалните градове.

От друга страна за градския туризъм са характерни:

- кратък престой при относително високи разходи за нощуване;
- концентрация на хотели в центъра на града;
- по-малки колебания на натоварването на легловата база през годината;
- по-малко натоварване през лятото;
- високи среднодневни разходи на един турист;
- висок относителен дял на международния туризъм;

- силно влияние на валутните курсове върху посещаемостта;
- нарастващо значение на туризма в сравнение с другите стопански отрасли;
- нарастващо значение на рекламата

За предизвикателствата на градския туризъм

При развитието на градски туризъм градовете са изправени пред решаването на две основни задачи.

Първо, трябва да са в състояние да отговорят на очакванията и нуждите на нарастващия брой туристи, които са привлечени от богатия комплекс от културни забележителности, бизнес възможности, забавления, шопинг, спорт и други атракции, т.е. необходимо е непрекъснатото обновяване и подобряване на суперструктурата, за да поддържат своя дял на конкурентния турстически пазар и приходите, които получават от него.

Второ, градовете трябва да са сигурни, че туризмът се развива и управлява по начин, по който се облагодетелствува местното население, не се уврежда градската среда и това не води до финансов товар за местните общини.

Градският туризъм е един от най-бързо развиващите се видове туристически сектори в света. Неизползваните възможности и нарастващия отрицателен ефект върху градското население подчертават важноста да се дискутира от специалистите по отношение на градската икономика, околната среда и социалните и културни местни особености. Едно от основните предизвикателства, пред които се изправят туризма и изследователите на градската среда, е установяването на точна рамка и стратегии, които да очертават приноса на туризма за изграждането на устойчиви градове и проспериращи туристически градски дестинации.

Градовете са комплексни системи от потоци, които си взаимодействат и постоянно се променят. Новото предизвикателство е градовете да се разглеждат в тяхната взаимовръзка с туризма и да не се разглеждат като пространство, а като съвкупност от потоци, което означава, че градовете трябва да дефинират ролята на туризма според техници специфични модели за растеж и функции на сектора в местната и регионалната икономика. Това означава, че в градовете трябва да се определя специфичната туристическа функция на общината и различните модели за развитието на градовете, като "традиционните" градове, където туризмът е установен в точна икономическа структура, "туристическите" градове, където този сектор е причина, начин за развитие на града и нетуристически градове, в които туристическият сектор е възможност за съживяване на местната икономика.

В градовете туризмът трябва да бъде разглеждан като катализатор за градския просперитет. Той влияе върху градското общество и живота на местните жители по много различни начини. В градовете местното население и туристите си взаимодействат. Ако тези взаимодействия не се управляват, това може да доведе до напрежение, унищожаване на индустрията и градската система. Туристическите влияния върху градовете са разнообразни- могат да бъдат в икономическата, социалната, културната, политическата, материалната среда. Туризмът влияе както върху местното население, така и върху туристите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Развитието и осъществяването на туризма в градска среда има както положително, така и отрицателно влияние върху града и неговото население. Поради рязкото нарастване на населението в големите градове и развитието на туризма през 21 век ще се отделя все по-голямо значение на разглеждането на влиянието на туризма върху градската среда. Градският туризъм е стабилен източник на приходи за градовете. Много градове полагат усилия за развиване на туризъм, в резултат на което конкуренцията за привличане на туристи е значително

увеличена в края на 90-години и началото на новото столетие. Много дестнации се конкурират за един и същи пазарен дял.

Растежът на структурната безработица в много постиндустриални градове принуждава правителствата да стимулират развитието на градския туризъм. Туризмът може да предложи и нови възможности за градовете, които желаят да репозиционират своите икономики към съвременната информационната ера. Трябва обаче да се отбележи, че измерването на приходите от градски туризъм е много трудно поради сложността да се отделят разходите на туристите от разходите на всички потребители в градската среда /местно население, приходяща работна ръка и др./. Съществуват обаче редица общи фактори, които влияят върху мащаба на влиянието на туристическите приходи в градската среда:

- естеството на градската среда и нейният туристически продукт, в частност условията, материалните и "вторичните елементи";
- обема и мащаба на туристическите разходи в съответния град;
- състоянието на икономиката в съответния град;
- размера и естеството на местната икономика /напр. дали е зависима от услугите, производството или е смесена икономика/;
- степента, в която туристическите разходи циркулират в местната икономика и не се изразходват за "вносни" стоки и услуги;
- степента, в която местната икономика е зависима от сезонността и разширява привлекателността на града като целогодишна дестинация.

На основата на тези фактори е възможно да се прецени дали икономическото влияние ще бъде изгодно за града или дали ще има вреден ефект върху неговата икономика.

Също така могат да бъдат посочени и редица отрицателни влияния, свързани с градския туризъм: възможността икономиката да бъде изключително зависима от една конкретна дейност; инфлация в местната икономика, поради навлизането на нови потребители; потенциално нарастване на цените на недвижимите имоти; в зависимост от обема и естеството на местната икономика може да се наблюдава нарастваща зависимост от вноса на стоки и услуги и работна ръка от други райони; сезонност в потреблението, което води до ограничаване на възвръщаемостта от инвестициите; изтичане на туристическите разходи от местната икономика; допълнителни разходи за местните власти.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ashworth, G., Urban tourism: an imbalance in attention, Mansell, London, 1990
- [2] Ashworth, G., Is there an urban tourism?, Tourism Recreation Research Magazine, London, 1992, ed. 17
- [3] Hall, C. M. and Page, S.J., Managing urban tourism, Prentice Hall, London, 2003
- [4] Law, C.M. Tourism in Major Cities, International Thomson Business Press, London, 1996
- [5] Page, S.J., Urban tourism, Pergamon, Oxford, 2000

За контакти:

Десислава Георгиева Пенкова, редовен докторант към катедра "Икономика на туризма" на УНСС, моб. тел. 0888982056, desypenkova@yahoo.com

Докладът е рецензиран.